

Intervjui Ninoslav Kopač: Svjedok histerije

*Srpski demokratski forum – SDF biblioteka, Alfacommerce,
Zagreb, 2012., 421 str.*

Zbog filma *Invictus*, što prevedeno s latinskog znači „nepobjedivi“, autor knjige kasnio je na dogovoreni razgovor s profesorom Livadam. Film se prikazivao na televiziji, a posvećen je Nelsonu Mandeli, čovjeku koji je 30 godine proveo u zatvoru zbog borbe protiv aparthejda, segregacijskog zakona kojim su crnci u Južnoafričkoj Republici smatrani nižom rasom. Mandela je godinu dana nakon što je pomilovan i izašao iz zatvora postao prvi demokratski izabrani predsjednik Južnoafričke Republike te na genijalno jednostavan način, ne pokazujući ni trunku mržnje prema onima koji su ga ponižavali, uspio sportom izmiriti crne i bijele i od svoje zemlje učiniti primjer ljudske tolerancije i prosperiteta. Autor kaže da mu je to dalo razmišljati kako je moguće da jedan čovjek svojim primjerom učini gotovo nemoguće – izmiri rase dok smo se mi ovdje na Balkanu, koji smo svi iste rase, gotovo pa jedan narod koji govori istim jezikom, uspjeli toliko zamrziti i zakrviti, a sport kojim je Mandela Južnoafrikance uspio ujediniti kod nas se shvaća kao ratni pohod, kao osveta za nešto što se dogodilo prije 20 godina i nikako se ne možemo do kraja izmiriti. „To se smatra trijumfom uma“, kaže Svetozar Livada i dodaje: „Kod Andrića postoji jedna priča o mravu koji kreće na sveti put mira oko svijeta i svi ga pitaju, ‘Kamo ti tako malen misliš stići?’ Mrav je na to odgovorio: ‘Ali bit će zabilježeno da sam krenuo!’“

Nakon sadržaja slijedi predgovor, „Knjiga koja razbija mitove“, „Pravim pitanjima do pravih odgovora“ i „Epoha za kalo, rastur i lom“ te 74 intervjuua. Sastavni dio svakog intervjuua poseban su naslov, naziv časopisa (najčešće *Novosti* i *Identitet*) te datum objavljivanja, biografija i slika brojnih sudionika razgovora javnog života različitih dobi, profesija, političkih i kulturnih svjetonazora. Na prednjem omotu knjige nalazi se politička karikatura Predraga Koraksića Coraxa, grb bivše države gdje je šest baklji u rukama nasmijanih ljudi koji potpaljuju vatru na žitu i plavoj vrpci s datumom konstituiranja. Na zadnjem omotu knjige nalazi se kraća bilješka o autoru sa slikom autora.

Suhoparan osvrt zadovoljio bi se ležernom pretpostavkom da nema pokazanog interesa za upoznavanje javnosti, uz možebitnu uzgrednu obavijest nekolicini prijatelja o upravo objavljenoj knjizi Nine Kopača. Ta vrsta površnosti i podatak da ljudi sve manje

čitaju potkrepljuje društvenu obrazovnu nebrigu i duhovnu zapuštenost. Ona je naravno samo jedan od atributa naše stvarnosti u kojoj se sve manje pozornosti posvećuje obrazovanju, raspravama i istinskom razumijevanju onoga što se događa. Pitamo li se ponekad kako izgleda naša stvarnost? Propitujemo li svoja uvjerenja? Jesmo li spoznali uzroke pojava koje nismo razumjeli? Knjiga koja je pred nama pruža obilje informacija koje nam mogu poslužiti u proučavanju određenog fenomena, osobnih iskustava, kako sudionika razgovora, tako i autora, te u određivanju stupnja spoznaje kolektivnog iskustva, konkretno javnoga mnijenja o istraživanom fenomenu. Igra riječi sadržana u naslovu knjige *Svjedok histerije*, u odnosu na naslov s uvjetno rečeno rutinerski očekivanim „svjedokom historije“, pokazuje kritički stav prema naizgled neupitnim i očiglednim činjenicama. O nastanku knjige razgovarali smo nekoliko godina ranije. Kako sam radila na temi raspada Jugoslavije, smatrala sam da su razgovori s brojnim sudionicima jedna od metoda koja pomaže sagledavanju ukupne slike i spoznajnom procesu na način da se upotpunjuje dotad spoznato te sam podržavala izdavanje knjige. Naime novinar iznosi na vidjelo znanje i ono najbolje iz svojih sugovornika. Sistematiziranje i kategoriziranje određenih činjenica te prepoznavanje vladajućih zakonitosti omogućuje nam da spoznajom uzroka razumijemo i pojavu koju istražujemo. U tom je smislu ova knjiga hvatanje konaca onoga što nam se događalo, ona je pionirski korak u opažanju, pronicanju i poimanju sličnosti i razlika realnosti koje smo živjeli.

U pokušaju boljeg razumijevanja onoga što nam se događa izdvojila sam činjenice kojima su sugovornici provjeravali istinitost određenih tvrdnji, temu raspada Jugoslavije, prirode rata, spomenika, Srba u Hrvatskoj, Bosne i Hercegovine, srpsko-hrvatskih odnosa, nove socijalne kategorije izbjeglica, važnosti učenja, znanja, kulture i sporta, sadašnje situacije i mogućih rješenja.

Sadašnje stanje stvari sugovornici odgovorima i autor pitanjima opisuju sljedećim riječima: uništen srednji stalež; posijana pandemija mržnje; pokidani kulturni krugovi; uništene institucije države i društva; u svakom novom državnom organizmu bivše jugoslavenske države ostalo je nešto što je vrlo slično jezgri sukoba i proturječnosti u cijeloj bivšoj Jugoslaviji; postojanje defetizma koji nas lišava samostalne uloge; vrlo duboko nepovjerenje; ustrajanje na povijesnoj mržnji za koju nema podloge; stvaranje psihoze u kojoj se javio sindrom *historijskog pamćenja*, umiranje na „jevrejski način“, bez otpora; povrijeđeni i poniženi; nastajanje velike ravnodušnosti; paraliza javnog i političkog mnijenja; prividno je normalno; siromašno smo društvo, frustrirano, iskompleksirano; lijenost; stvaranje sustava diobe milodara u kome je država postala središte distribucije tih milodara, sve veći broj onih koji traže milodare umjesto da se okrenu stvaralačkom poslu, a za taj stvaralački posao trebalo bi im dati mogućnost; razne društvene skupine i danas imaju vrlo određene interese u tumačenju toga razdoblja – da sebe predstave u najboljem svjetlu ili da one koje smatraju protivnicima prikažu negativno, i u tome leži čitav problem, nema dovoljno ljudi koji se time ozbiljno bave; bahata vlast smatra da

nikome ne mora odgovarati, da nikome ne treba polagati račune, sve može bez sadržaja; primitivizam je velika opasnost; jedna trećina teritorija preorana je kao mjesečeva površina, potpuno – nema ljudi, nema nadgradnje, nema institucija; pretvorba nas je vratila u prvobitnu akumulaciju kapitala u kojoj je grabežom većina nacionalnog bogatstva došla u ruke manjeg dijela stanovništva,

Tema raspada Jugoslavije može se pratiti od razgovora autora i Mate Meštrovića (1930.), sina svjetski poznatog kipara Ivana Meštrovića, u New Yorku nakon Titove smrt, Živorada Kovačevića (1930. – 2011.), jugoslavenskog diplomata koji je nakon otvorenog kritiziranja politike Slobodana Miloševića 1989. opozvan s mjesta ambasadora SFRJ u SAD-u, Raifa Dizdarevića (1926.), predsjednika Predsjedništva SFRJ od 1988. do 1989. godine, Jovana Vejnovića (1943.), podsekretara i savjetnika za vanjsku politiku posljednjeg predsjednika Saveznog izvršnog vijeća Ante Markovića, Josipa Manolića (1920.), predsjednika Vlade Republike Hrvatske od 1990. do 1991. godine, Jadranke Reihl-Kir (1957.), saborske zastupnice, hrvatskog povjesničara Tvrtka Jakovine (1972.), profesorice Mire Bićanić (1971.), poznate po osvajanju iznosa od milijun kuna na kvizu „Tko želi biti milijunaš“, Gžegoša Latušinskog (1933.), poljskog pisca, do Gorana Babića (1944.), književnika. U razgovoru sa Živoradom Kovačevićem izdvaja se dan 21. lipnja 1991. godine, kad je James Baker došao u Beograd noseći sa sobom potpise šefova i vlada 36 zemalja okupljenih u OEBS-u, kojima je podržan integritet Jugoslavije, došao je s izvjesnim nadama. Toga dana održao je 11 sastanaka, po dva s Miloševićem, Tuđmanom i Antom Markovićem, i došao do zaključka da se više ništa ne može učiniti. U svojim memoarima Baker piše da je to najveća frustracija u njegovoj cjelokupnoj diplomatskoj karijeri. Shvatio je da su svi protiv svih i da su samo u jednom složni, a to je protivljenje vladi Ante Markovića. Svom zamjeniku i bivšem ambasadoru u Beogradu Lawrenceu Eagleburgeru rekao je: „Ovdje nemamo više što tražiti! Prepuštamo štafetnu palicu, odnosno vrući krumpir Europi!“ O pitanju raspada Jugoslavije svakako je poseban stav Jovana Vejnovića o tome da je raspad rezultat unutarnjih procesa, prije svega nesposobnosti tadašnje vladajuće garniture na jugoslavenskom vrhu da se izbori za demokratsku transformaciju te države bez obzira na to u kojem bi pravcu ta transformacija mogla ići. To je jedan od snažnih dezintegrirajućih čimbenika, čega su se vrlo „uspješno“ dočepali jugoslavenski nacionalizmi, gdje prije svega misli na srpski. Poseban je i opis događaja oko bombardiranja Banskih dvora u Zagrebu u listopadu 1990. godine. Vejnović je bio dežuran u kabinetu predsjednika Vlade kad je zazvonio telefon. Javio se Ante Marković iz Zagreba i od njega zatražio da napravi vijest za TANJUG, koju mu je izdiktirao. Između ostalog, naveo je da za bombardiranje Banskih dvora odgovornim smatra saveznog sekretara za narodnu obranu generala Kadijevića te da se neće vratiti u Beograd dok se to ne razjasni. Imajući u vidu da će to izazvati potpuni raspad, raskol svega, Vejnović navodi da je pokušao smiriti stvar, predlažući da Marković i Kadijević prije svega osobno raščiste taj problem. Marković

je bio uporan i zatražio je da se vijest složi za TANJUG, što je onda i učinjeno, vijest je poslana i TANJUG ju je objavio. Nakon određenog vremena Vejnoviću je na razgovor došao talijanski ambasador. Nakon dugog sastanka, kad ga je pratio do lifta, on mu je sa smiješkom rekao: „Što bi Markoviću da je nasjeo na štos?“ Na pitanje na što misli, odgovorio je da je onaj udar na Banske dvore bio čista montaža iznutra. „Bez ikakvog komentara saslušao sam ga, odmah se uputio u kabinet predsjednika Markovića i to mu prenio. I danas je to za mene enigma, ali evo iznio sam taj detalj.“

O pitanju prirode rata izdvojena je važnost ispitivanja njegove prirode jer, dok ne kažemo koji su bili uzroci, a ne postoji samo jedan uzrok rata; dok se ne suočimo s ogromnim razmjerima posljedica, nećemo jako dugo moći otkloniti opasnost od novih sukoba. Latinka Perović (1933.) smatra da se međunarodna zajednica zavarava ako misli da je to moguće bez ovog temeljnog rada. Na pitanje u čemu je razlika između građanskog i domovinskog rata Svetozar Livada (1928.) odgovara da, ako je rat zaista domovinski, on ne bi napadao građane i građanske vrijednosti unutar ovoga prostora. U „Oluji“ je uništeno 24.000 stambenih objekata. Nakon „Oluje“ srušeno je 13.000 gospodarskih objekata, 182 društvena doma, 56 zdravstvenih ambulanti, 29 muzeja, 181 groblje, 325 trgovina, 113 vodovoda, 96 trafostanica, šest industrijskih pogona, sve bez rata. Ne kao kolateralna šteta, nego točno ciljano, da Srbi nestanu. To znači da je jedan građanin onog drugoga građanina htio onemogućiti prema etnicitetu.

Posebna je priča o spomenicima, o velebnom spomeniku *Ustanka naroda Slavonije* u Kamenskoj kraj Požege, o spomeniku *Bjelovarac*, poznatom po tome što je bio simbol partizanskog ustanka u Jugoslaviji. Velika većina spomenika akademskog kipara Vojina Bakića, jednog od najvećih graditelja koji ih je godinama stvarao, vandalski je uništena u ovom posljednjem ratu. Bakićev dugogodišnji prijatelj Dušan Matić (1926.) izvršitelj je neimarove oporuke i borac za to da se djela koliko je to moguće sačuvaju i konzerviraju. Nakon izlaska Bakićeve monografije, apela podrške 70 uglednih znanstvenika, povjesničara i građana te trećeg apliciranja Ministarstvu kulture dana su sredstva za obnovu spomenika *Bjelovarac* koji je 2010. godine ponovno vraćen u Borik kraj Bjelovara, a ne u središte grada, gdje se prije nalazio. Dušan Matić izdvaja da je spomenik *Ustanak naroda Slavonije* u Kamenskoj kod Požege rušen nekoliko puta jer je imao oko 30 uporišta i bio visok 35 metara. U Valjevu u tvornici Krušik u posebnim tunelima za ispitivanje aerodinamike aviona ispitivali su dijelove tog spomenika i proučavali kako ga stabilizirati da ga vjetrovi i oluje ne obore. Rušenje toga spomenika naredio je Miljenko Crnjac, general HV-a, komandant 123. brigade HV-a. „Kažu da je ‘tek’ u devetom pokušaju uspjelo rušenje toga gigantskog spomenika. Sve donedavno to nije bila zahvalna tema. A bilo je i nekih smiješnih priča o tome da su ga Mome srušile, da ga je vjetar srušio.“

Na temu Srba u Hrvatskoj navodi se da je u Hrvatskoj nekada bilo 1.006 naselja u kojima su Srbi bili većina. U većini tih naselja Srba ili uopće nema, ili ih ima samo nekoliko. Damir Kajin (1962.) kaže da je primjerice u bjelovarskom kraju srušeno oko 600 zgrada, što je paradoksalno nakon izmjene Zakona o obveznim odnosima iz 1996. godine, kad je tim ljudima jednostavno rečeno: „Vi ste izvan ratnih zona i država vam zbog toga nije dužna naknaditi štetu niti obnoviti zgrade.“

Što se Bosne i Hercegovine tiče, Marko Oršolić (1943.) kaže da je u konstelaciji državica koje su nastale raspadom Jugoslavije Bosna i Hercegovina osigurana. „Ona nije nacionalna država, a jest povijesna tvorevina. Samo je pitanje njezina uređenja. Ona ne može opstati onakva kakva trenutačno jest i sa susjedima kakvi su joj donedavno bili, ali može opstati zbog međunarodne podrške koja joj je osigurana. Ljudi hoće nešto preko noći, a to se u BiH ne može. Mnogi ljudi ne znaju da je u politici, kao i u životu, najveća pogreška napraviti drugi korak prije prvog.“ Vezano za „Monoteistička troglasja“, koja svake godine na dan ZAVNOBiH-a organizira humanitarna organizacija IMIC (Internacionalni multireligijski centar), Oršolić navodi da su tom manifestacijom organizatori htjeli reći da BiH uz političke ima i duhovne temelje te da su oni itekako potrebni i prisutni. Mirko Šarović (1956.) izdvaja da optimizam postoji ukoliko se ključni politički faktori u BiH okrenu pravim pitanjima. U prvom redu ekonomskom napretku zemlje, a ako se postigne ekonomski napredak zemlje, postići će se i opći napredak svakog čovjeka pojedinačno.

O pitanju srpsko-hrvatskih odnosa Simo Rajić (1941.) navodi da srpsko-hrvatski odnosi moraju biti stabilni, da čitav Balkan o tome ovisi. Ako se izgradi taj most, onda će se i na Balkanu lakše disati. O znamenitim skulpturama poznatog kipara Ivana Meštrovića Mate Meštrović (1930.), kiparov sin, izdvaja da je *Povijest Hrvata* klesanu u bijelom mramoru kupio kralj Aleksandar osobno. Tu poznatu skulpturu slavnoga kipara Ivana Meštrovića, čija je zagrebačka brončana replika daleko lošija od mramornog originala, kralj je platio svojim novcem, isto kao što je platio i *Spomenik neznanom junaku* na Avali. Te skulpture nisu državno vlasništvo.

Problem izbjeglica jedan je vrlo važan problem koji će postati mjerilo za prirodne odnose koji će se na ovom prostoru stvarati. Latinka Perović ukazuje na to da političke, vladajuće elite još uvijek nedovoljno čine kako bi se taj problem riješio. Biljana Kovačević Vučo (1952. – 2010.) navela je da su izbjeglice uvijek bili i ostali moneta za izravnavanje računa. Zapravo nitko taj tvrdi orah, koji je stvarno najveći problem, nije stvarno uzeo u razmatranje. Ni jedan političar nije se specijalizirao za tu vrstu pitanja i ni jedan političar u svojim govorima nikad se ne poziva na izbjeglice, osim kada treba prikazati srpsku žrtvu, pod znacima navoda u tom smislu. „Ono što mi kao nevladina organizacija znamo jest to da izbjeglice, osobito oni iz Hrvatske, žive jako loše. Velik broj njih još uvijek živi po kolektivnim centrima, neobaviješteni su iako postoji velik

broj organizacija koje se time bave, ili ih je pak strah od povratka. Još uvijek žive u nekoj 1996. godini i to je zaista teško.“ „Pitanjem izbjeglica trebalo bi se baviti ozbiljno, ali da ne zvuči cinično, izbjeglicama se nitko nikad na ovom svijetu nije bavio na pravi način jer izbjeglice nikad nisu bili glasačka mašina, niti će to biti. Pa se političari udvaraju glasačima, nevladine organizacije bave se stvarima koje su bitne za političare, kao korektiv neke politike, a izbjeglice su uvijek bili i ostali na margini, i nakon ubijenih zaista su najveće žrtve svih ratova, osobito ratova na ovim prostorima.“ O položaju izbjeglica u Jugoslaviji Svetozar Livada izdvaja da je njihov položaj onaj na ničijoj zemlji. „Prvo, nemaju status izbjeglica. Nemaju apatridni pasoš, nemaju dokumenata. Dvojno državljanstvo nije riješeno, država ondje ne funkcionira i oni su posljednje pariye u Europi. Neregistrirani su, neki su se snašli. Srbija je dobila znatno bolju strukturu od one koju je imala, i u tehničkoj kulturi i u tehnološkim sredstvima koja su donijeli te u obrazovanju, ali za to ona ne mari. Oni su njih planirali kao dio ucjene i mobilizacijsku masu. Prvi koji je poginuo na Kosovu bio je Krajišnik. Sad ih domicilno stanovništvo, uglavnom krajiško, ali druga ili treća generacija, eksploatira radno, fizički, seksualno. Iznajmljuje im nadstrešnice za velik novac. Neki su imali uštedevine, neki sada dobivaju penzije i enormno plaćaju za substandardne uvjete, a oni imaju gostinjske sobe uređene u njemačkom ili mađarskom stilu. Sve je zaposjednuto. Kako nemaju dokumente, izbjeglice ne mogu ići u treće zemlje. To je pravo umijeće opstanka. Njihovom MUP-u plaćali su velika sredstva da odu na Zapad. Sada kad dođeš na primjer u Chicago, imaš točno po regijama Kordunaše i Banijce koji su iz Srbije prebjegli, ali su *oguljeni do gola*. Neki su hrvatskim agencijama prodavali nekretnine za toliko koliko daju. Prodano ih je ravno 280. Postoji spisak ljudi i najveća cijena koja je postignuta za jedan stan od 600 metara kvadratnih stambene površine s jasenovim intarzijama koja je iznosila 30.000 maraka, a vlasnik je dobio 20.000. To je bio inženjer koji je radio u Celulozi. Inače je to bio kraj bogat šumom.“ „Sada u Jugoslaviji žive substandardno. Mnogo rade, malo zarađuju, ali su obespravljani i zato su predmet ogromnih zloupotreba i manipulacija.“ „Kako nemaju pravne osnove, pretvoreni su u broj. Hrvatskoj to odgovara, Srbiji ne. Najveća bogatstva koja su Srbi ovdje ostavili sama je zemlja. Ja sam im to govorio putem televizije: ‘Nisu vas očevi opunomoćili da arčite! Jer su argatovali u Americi, u Belgiji, u Francuskoj po rudnicima, zemlju kupovali, vas dizali da bi vi sada to u besćenje prodali!’ Hrvatska kupuje po obliku *leopardove kože*, i to se vidi kako osvaja. Kupi na jednom rubu kuću, pa kupi na drugom rubu. Sad su već dva Hrvata, sigurniji su. Njih policija čuva. Državna agencija koja otkupljuje te nekretnine ima ograničenja i velike se vrijednosti dobivaju u besćenje. Evo primjera: 30 kilometara od središta Zagreba čovjek ima šest hektara šume i kuću, i to je prodao za 22.000 maraka. Kuća je zidana i ima barem stotinjak kvadrata.“ „Odvit će se dvije bolne asimilacije srpskoga korpusa. Jedna u Hrvatskoj, prenominacijom nacionaliteta, strahom, rigidnim zatiranjem i onemogućavanjem braka, uništenim srpskim korpusom u gradovima kao cvijetom preo-

stalag srpskoga korpusa, a druga time što su urbani Srbi iz Hrvatske u Srbiji gurnuti na marginu sezonske poljoprivredne radne snage. Dakle povrijeđeni i poniženi. Možeš zamisliti, sveučilišni profesor iz Hrvatske u Jugoslaviji bere jabuke, kopa krumpir, okopava kukuruz.“ „U toj anarhiji i s jedne i druge strane, i u Srbiji i u Hrvatskoj, postoji neki dogovoreni sustav – da se žrtvuje jedan narod. I zato ja kažem da će historija pitati Hrvate što su napravili svojim Srbima, kao što danas pita Amerikance što su napravili svojim Indijancima.“ Igor Galo (1948.) priča o filmu o izbjeglicama s prostora bivše Jugoslavije koji je radio u Njemačkoj kroz Njemačku vizuru. Nijemci se u tom filmu nisu htjeli uplesti u “vrzino kolo” i odlučiti čija je sudbina gora ili tko je tko, Bošnjak, Srbin, Hrvat, nego ih je više zanimao problem izbjeglog djeteta raseljenog negdje u Europi te njegova tragedija. Ivo Josipović, predsjednik Republike Hrvatske, izdvaja da se ljudi teško vraćaju, da stradaju i pate. Nekima je već i treća generacija u izbjeglištvu.

Na temu važnosti učenja, znanja, kulture i sporta Adolf Dragičević (1924. – 2010.) navodi kako je svaki svoj veliki zaokret u povijesti čovječanstvo skupo platilo. Dvadeseto stoljeće najznačajnije je u razvoju čovječanstva, ali i najkrvavije. Nikada prije nije bilo toliko masovnih zločina i krvoprolića, sa svirepim načinima obračunavanja. Ali je ujedno podarilo čovječanstvu znanstvenu civilizaciju. „Tko je kriv čovječanstvu što ne umije elegantnije izvršiti taj ‘prevrat’? Ostvaruje ga sukobima i pratećim zločinima velikog broja negativnih suputnika: terorista, korupcionaša, švercera, pljačkaša i drugih. I ta se negativna djelovanja globaliziraju, pa i to potiče ujedinjavanje naroda.“ Dragičević je dao konkretan prijedlog vezan za Akademiju, kako ga bez potresa izvesti, a koji je prouzročio još veći sukob s predsjednikom Mogušem. Uz reprezentativnu Akademiju znanosti i umjetnosti, trebalo bi osnovati još jednu ili čak dvije djelatne akademije: onu za znanost i kulturu te za glazbu i umjetnost. Umrežavanjem i timskim djelovanjem inicirale bi se i predvodile društvene promjene. Rascjep u Akademiji ponajviše otud i proizlazi – iz stava većine da ne treba ništa mijenjati, trajno ostajući na položajima prateće znanosti, te stava manjine koja smatra da su, kao i društvu, nužne korijenite promjene u organizaciji i djelovanju (nove) vrhunske znanstvene ustanove. „Zato sam je i nazvao, u prijedlogu upućenom Predsjedništvu, Akademijom znanosti 21. stoljeća. Prijedlog je odbačen bez ikakve rasprave.“ Luciano Moše Prelević (1953.) izdvaja da je u židovstvu nepismenost nepoznat pojam. „U društvu ne možete postići nikakav status ako nemate znanje. Uglavnom se inzistira na znanju! To je uzrokovalo i način života koji se sastojao od stalnih progona i otimačina prema Židovima, a znanje nitko ne može oteti.“ Nikola Plećaš (1948.) ukazuje na to da je u državi kaos. „Kaos u političkom pogledu, kaos u privrednom pogledu, kaos u sportu! Prekrasno je za bilo kakve rezultate, i žalosno je da se jedini kvalitetni rezultati ostvaruju u individualnom sportu. Znači da rezultate ostvaruju sportaši čiji roditelji omogućuju da im se djeca bave sportom. To ne valja!“ Plećaš kaže da smo u njegovo doba, kad su škole bile pune djece, imali

sjajne rezultate u svim sportovima. Danas nema dovoljno adekvatnih dvorana, nema dovoljno bazena ni atletskih staza, satovi sportskih aktivnosti u školama svedeni su na jedan sat tjedno, a i to se smanjuje, školske dvorane koriste rekreativci koji na taj način povećavaju školske budžete, djeci se ne posvećuje dovoljna pozornost te sport propada. Zlatko Petrović Pajo, član Kraljeva ulice, izdvaja da je ta glazbena skupina koja svira po ulicama, trgovima i parkovima zauzela stav da glazba nema nacionalno opredjeljenje. Dodaje da bi osobno podijelio glazbu na lijepu i na onu koja nije lijepa, drugo ga ništa ne zanima. Napomene radi, s ovog je našeg područja i Tesla, čovjek koji je čitav svijet obogatio svojim izumima i praktički ga elektrificirao, a njegovi najbliži zemljaci više od 150 godina od njegova rođenja žive u tami u 21. stoljeću, bez struje. Recimo i to da su filmovi *Most* i *Valter brani Sarajevo* najpopularniji i najgledaniji filmovi u Kini, a Igora Gala (1948.), koji je prije nekoliko godina boravio u Kini, salijeću ljudi na svakom koraku, tražeći autograme, slikaju ga i pjevuše mu talijansku partizansku pjesmu „Bella ciao“, koja je lajtmotiv filma *Most*. Australski turisti, začuđeni medijskom pozornošću i svitom koja ga je okruživala, pitali su Kineze tko je taj čovjek, a odgovorili su im, „najpopularniji strani glumac u Kini“. Dodajmo još, naš prvi crtani film, *Veliki miting*, prvi animirani autorski umjetnički film na kojem se radilo punih godinu dana, premijerno je prikazan u kinu Balkan uoči 1. maja kao predigra igranom filmu *Bakonja fra Brne*. Dara Janeković (1924.), za vrijeme dok je bila predsjednica Društva novinara Hrvatske i potpredsjednica Saveza novinara Jugoslavije od 1972. do 1978. godine, uspjela je Društvu vratiti Novinarski dom u Zagrebu. Prema predlošku Vladimira Tadeja (1925.) čuveni Hanna i Barbera stvorili su svjetski poznate likove Kremenka i Kamenka. Tadej izdvaja da mu je u razgovoru za kinesku nacionalnu televiziju prije nekoliko godina, „jer ondje počinje prikazivanje serije filmova o Winnetou, novinarka kineske televizije rekla da oni imaju 800 milijuna pretplatnika, a između ostalog zanimalo ih je, budući da je naša zemlja ‘glumila’ Ameriku, kako su reagirali Amerikanci kada su vidjeli gotov film. Odgovorio sam im da su se Amerikanci čudili kako je Amerika lijepa zemlja.“

Moguća rješenja sugovornici opisuju riječima: stvaranje ozračja zajednice, svi smo građani ove države, da se u društvo integriramo svojim identitetom i svojim kulturnim naslijeđima; poticanje na polemiku, to je jedini ispravan put, jasno, osim govora mržnje; da svi kao unutarnji zakon uzimaju ono što Kant kaže, „moralni zakon u meni, a zvjezdani na nebu“, da se tom sintagmom stvori jedno društvo tolerancije; Arhimedova točka oslonca za sve zemlje u regiji, a to je zajednička europska perspektiva.

Urednik unutarnje politike u političkom tjedniku *Danas* (1982. – 1992.), najmlađi konzul SFRJ u New Yorku, urednik tjednika *Novosti*, danas novinar nezavisnog magazina *Identitet*, Ninoslav Kopač, u knjizi *Svjedok histerije uz razgovore s brojnim svjedocima vremena* sagledavao je dimenzije buke i bijesa koje smo na raznorazne načine preživljavali. Brojnim pitanjima i odgovorima pružena je mogućnost analiza i istraži-

vanja histerijskog razdoblja. „Samo zdravim razumom“, kako kaže Pekić, „Engleska se uspjela sačuvati od skakavaca koji su pretili da obrste njenu istorijsku istinu. Zdrav razum blago je koje nismo mogli iz zemlje iskopati, s drveta obrati, s oranice požnjati ili iz skladišta izvaditi ako ondje prethodno nije zakopano, posađeno, posejano i sklonjeno. Da bi se razum imao, decenijama ga je potrebno gajiti i negovati u glavama građana. I onih koji upravljaju i onih kojima se upravlja.“ Ova knjiga intervjua mali je prilog razumijevanju da je zdrav razum najveće nacionalno bogatstvo. Knjiga *Svjedok histerije* tkana je riječima i mislima koje su u konačnici pokazale važnost snage duha kojom se svladavaju raznorazne životne oluje. Budući novinarski naraštaji bez sumnje će koristiti ovu malu riznicu snage vjere i znanja, urešenu plemenitim vezom njezina tkanja.

Vesna Ivanović